

Várostarténeti KI MIT TUD?

Ísmét nyolc levél a heti visszhang, múlt vasárnapi közleményünkre; érdekes azonban, hogy több a kérdés, mint a válasz. Ez főként annak a jele, hogy a várostarténeti szakemberek nagyobb része, sajnos, nem kapcsolódik be munkánkba; ki tudja miért, nem tartja érdekesnek, hogy a megmutatózó érdeklődést kielégítse. Holott örülnünk kellene, hogy Szeged története, műemlékei, munkásmozgalma, néprajza iránt ilyen kíváncsiság él az olvasókban, s kapniuk kellene az alkalmon, hogy a nyilvánosság előtt kifejthessék ismereteiket. Hiszen a helytörténeti kutatók nálunk nem nagyon bővelkednek publikációs lehetőségekben.

Érdekes az is, hogy az ország távoli vidékeiről is fut be levél. Sopronból dr. Várady Károly ny. főorvos küldött levelet. „Hálásan emlékezve a szegediekől régebben és most újabban kapott támogatásra, és gratulálva a várostarténeti sorozatuk bővelkedéséhez” küldi kérdéseit.

Minthogy múltkor nem külön kérdésként, hanem csak bevezetőben soroltunk föl néhány munkásmozgalmi nevet, s rájuk vonatkozóan is érkezett levél, róluk előzetesen, itt kell számot adnunk. **Balla János** (Pulz u. 4.) Vénig Istvánról, nevelő apjáról közöl értékes adatokat. „Vénig István cipészegéd, szül. 1893-ban Budapestben. 1908 óta vett részt a munkásmozgalmában. Vöröskatonára volt, a bőripari munkások szakszervezetének vezetőségi tagja. Szegeden, a Gém u. 5. sz. alatt laktunk. Dolgozott a Világ és a Rekord cipőüzemben, valamint mostohabátyjánál, Vénig Gyula cipészmeisternél a Gizella téren. Munkásmozgalmi társai lakásunkon gyakori vendégek voltak: Cseh Imre, Rékasi, Deli, Jambrik, Bernáth elvtársak, s nem utolsósorban az öreg Heckmann bácsi. Titokban öt napig lakásunkon tartózkodott Gera Sándor; utána elment, és többé nem hallottunk róla. Vénig Istvánt többször bebörtönözték, a Csillagban ült. 1956. március 18-án halt meg, a Dugonics temetőben temették el. Emelkül őrzöm két kötetbe kötve a 19-es Vörös Újságot és a Munka című újságot, melyeket élete végéig őrzött és rám hagyott.”

Pusztai József (Lenin krt. 38.) ugyancsak Kocsis József múlt heti leveléhez fűzi megjegyzését. „Nem tudom eldönteni, melyik Takács János után érdeklődik. Mert Gera Sándor sógorát is Takács Jánosnak hívták. A Szentháromság u. 39. sz. ház udvarában levő Rekord cipőüzemnek volt a cégvezetője 1924 októberében, amikor ott Gera Sándor segéd lett. Ez a Takács János nem játszott jelentősebb szerepet a szegedi munkásmozgalmában. A másik Takács Jánosról ed-

dig csak annyit tudunk, hogy 1892-ben Budapestben volt a szegedi bőripari munkások küldötte a Cipész és Csizmadiamunkások Szakszervezetének kongresszusán. Öt évi kutatás után szereztem meg fényképét, adatait. Szegeden 1872-ben született. Pestalics István után ő volt Heckmann István második mozgalmi tanítványa. 1904-

Válaszok a kérdésekre

A. 2. kérdésre: Nem tartozom az idősebb generációhoz, de a Kis utcai piac nem 1938-ban szűnt meg. Virágpiac 1940-41-ben, sőt 1942 nyarán is volt itt. A mostani divatárubolt és a Debreceen Étterem előtt turot, tejfölt is árultak még az említett években. Ugyanakkor a kiskörúti villamoskiterő előtt a járdán is árultak a tejesek. (D. Nagy Jánosné, Bajcsy-Zsilinszky u. 28.)

A. 15. kérdésre: Több éven keresztül, 1910 és 1914 között volt a szegedi Munkásmozgalmak könyvtára Fábian Lajos vésnöksegéd. Hűségese tagja és zászlóvivője a munkásmozgalmaknak. A háború utáni munkanélküliség kényszerítette a kisipari jog kiváltására. Annak idején a Rókuson lakó Kálmán művészmesterral együtt dolgoztak az otthon javára. (Öz. Fábian Lajosné, Tolbuhin sugárút 52.)

A. 17. kérdésre: Az Aradi vértanúk tere és a Dóm tér közötti kiskapu fölirata (Justum amore) Glattfelder Gyula püspök jelszava (Igazságot szeretettel) volt. (Géber Jenő, Lenin krt. 40.)

A. 19. kérdésre: A Palánk területe történetileg nagybodott. A középkorban csupán „váralja”; a Vár közvetlen tövében volt, hozzá is tartozott, nem volt önálló, mint Alsóváros és Felsőváros. A hódoltság után jöve-

ben azonban feleségül vette egy királyhalmi szőlősgazda lányát, fölhagyott a szakmájával és a mozgalommal is, kocsmáros lett. Kocsmája a Mikszáth Kálmán u. 20. sz. alatt volt egy járdára kiugró házban, melyet azóta lebontottak. Bár mozgalmi működése megszakadt, megérdemli, hogy megemlékezzünk róla.”

Vények (németek, szerbek, dalmaták [= bunyevácok], görögök, zsidók) szálltak meg. 1739-ben egy térkép Rácvárosnak jelzi. A németek a mai Bajcsy-Zsilinszky, Attila és Nagy Jenő utca táján, a szerbek leginkább a templomuk körül, a bunyevácok a Sáncparton (a mai Zrínyi utca mentén), a görögök a Kigyó és a Kálmán Lajos utca körül, a zsidók pedig a Hajnóczy, Attila és Gutenberg János utca táján telepedtek le. A régi Palánk a 18. és 19. században a Város üzleti és szellemi központja. (Gúnyosan Urivárosnak is hívták.) Két kijárata volt: egyik a mai Kelemen és Victor Hugo utca sarkán (Palánk kapu), a másik a mai Rákóczi-szobor helyén. 1850-ben a Palánk határa már kitolódott: a mai Petőfi Sándor sugárút, Szivárvány utca, Alföldi utca, Hunyadi János utca, Bokor utca, Április 4. útja, Tisza-part, József Attila sugárút eleje, Kossuth utca, Török utca, Bakay Nándor utca határolta tőmb Palánknak számított. (Péter László, Somogyi-könyvtár.) A Palánk szűkebb határait (a kiskörút és a Somogyi utca közé eső magját) ismerteti, és nevezetességeit (Juhász Gyula szülőházát a sebészeti klinika helyén, Onozóné híres vendéglőjét a toronyház helyén) sorolja föl levelében Géber Jenő.

Kérdések

21. kérdés: József Attila 1925. márc. 8-án írja Szegedről Makóra Essersit Jánosnak: „A héten előadást tartottam az alsóvárosi párt-szervezetben: A technikai kultúra kezdetei címen, s anynyira tetszett, hogy meghívtak felsővárosra, ahol most szerdán: Szociális költészet címen tartok előadást.” Hol volt akkor a szociáldemokraták párt alsóvárosi és felsővárosi szervezete? (Péter László.)

22. kérdés: El-e még Szegeden késester vagy olyan hozzátartozója, aki a mesterségről, eszközeiről és szokásairól megbízható adatokkal tudna szolgálni? (Ifj. Lele József, Tápé, Vártó u. 2.)

23. kérdés: Szojka Gusztáv vízimérnök állítólag az 1879. évi árvíz előtt már fölhívta a figyelmet a Tisza gátjainak elégtelenségére. Milyen intézmény dolgozója volt ő,

milyen szerepe volt a jelenében említett gátszakasznak az árvíz bekövetkezésében, hol található meg nevezetes jelentése? (Dr. Várady Károly, Sopron, József Attila u. 7.)

24. kérdés: Várady Ignácnak, a szegedi adóhivatal igazgatójának milyen „mérnöki” érdeme volt az 1879-i árvíz idején, hogy „percsorai hős” jelzővel dicsézték? Mikortól meddig élt? Volt-e mérnöki végzettsége? (Dr. Várady Károly.)

25. kérdés: Moholy-Nagy László, a modern művészet világhírű úttörője édesanyjával és öccsével Szegeden élt 1905-től 1913-ig, anyai nagybátyja, dr. Nagy Gusztáv ügyvéd támogatásával. Ki tud bővebben Nagy Gusztávról? (Bodri Ferenc művészettörténész, Esztergom, Irinyi J. u. 2/A.)

Olvasóink válaszait és kérdéseit csütörtökig várjuk.

Öt perc Richard Burtonnal

Kékszakkall Rolls Royson

(Tudósítónktól.)

A Hunnia portájánál mindenkit feltartóztat a tényrapsapkás kapus. A kíváncsiságodok tömege csak a kerítésen keresztül bámulja az udvaron álló BE 143 658 rendszámú Rolls Royst, mellyel Burton érkezett. Újságírói igazolvánnyal próbálkozni felesleges és reménytelen vállalkozás. Egy hosszú hajú világosítótól sikerül megtudnom a bős cerberus nevét. Ezután már simán megy az ügy, egy magabiztos mosoly és egy Jó reggelt, Bandi bácsi átségit az akadályon.

Autóval

a műteremig

Az udvaron álló lakóköcsiből kiszáll egy feketeccsímás, zöldinges, szakállas férfi, és ruganyos léptekkel siet a Rolls Royshoz. A lomha autó alig megy húsz-huszsonöt métert és már meg is áll a műterem ajtajánál, ahol a szemerkélő esőben kiszáll a címszereplő, a Kékszakkall. A filmben kékszakkallnak valóban kékszakkalla van, és éppoly kegyetlen feleségeivel, mint a közismert Bartók-Balázs-figura.

Kezdődik a felvétel. Angol, francia vezényszavak röpködnek a levegőben. Aztán hirtelen csend lesz és az állványerdő közepén berendezett biedermeier szobára irányul minden szempár, és a berregő filmfelvevő gép. Kékszakkall, azaz von Schapper, felrántja az ablakfüggönyt és kikibábil az ablakon. Edward Dmytryk rendező elégedett a jelenet felvételével és forgatási szünetet rendel el.

„Felvesszük

a listára”

Hosszas keresgélés után az egyik irodába sikerül rátalálnom a sajtótitkára. Mikor elmondom, hogy Burtonnal szeretnék egy interjút készíteni, bólint.

— Oké — írja fel a nevet, majd felvesszük a listára. Mr. Burton mindennap egy újságíróat fogad, körülbelül március közepén Önre is sor kerül. Majd kiértésítjük. Mindenesetre írja le a kérdéseit, és adja ide.

Néhány perc múlva a sajtótitkár tolmácsnője már hozza is vissza a papírlapot, azt mondja, hogy az egyik kérdést ki kell hagyni, mert Burton semmi olyanra nem válaszol, ami akárcsak súrolja is a magánélet határait. Az ominózus kérdés egyébként így hangzik: „Ön általában romantikus hőseket alakít filmjeiben, barátai viszont nagyonis „földönjáró”, a realitásokhoz híven ragaszkodó embernek ismerik. Hogyan egyeztethető össze ez a ket-tőség?”

A filmgyár folyosóján tüzet kér tőlem Kékszakkall. Nem az igazi, csak Kékszakkall 2., azaz Burton dublőrje, Oláh Vilmos. Minden stimmel. Ugyanaz a ruha, öszül halánték, centire meg egyező magasság, s az életkorukban is alig egy év eltérés. A dublőr feladata egyébként, hogy a próbákon Burton helyett végigjátssza a jelenetet, s vele állítják be a hangot, a fényt és a kameramozgást.

Az már az újságíró szerencséje, hogy a stúdióban keletkezett technikai akadályok miatt Burtonnak akad egy szabad ötperce, mikor is — hála a szép tolmácsnő bájos mosolyának — hajlandó fogadni.

Molnár

és Macbeth

Mikor a tolmács és a sajtótitkár kíséretében belépek az öltözőbe, Burton valamennyiünket megelőz a köszönésben. Elolvassa az angolra lefordított kérdéseket és mosolyogva válaszol. Az interjúban már nem az eredeti kérdéseimre kapok választ, hanem azokra, amelyekre a sajtótitkár szerint szívesen válaszol Burton. Így az alig ötperces interjúból sikerül megtudni, hogy Burton nagyon sokat olvas.

— Ez már szinte egy betegség nálam — mondja. — Egy alkalommal, amikor Belgrádban forgattam, már semmi olvasnivalót nem találtam, így a telefonkönyvet kezdtem el olvasni unalmamban. Meglepően sok Pópvics volt benne. De kedvenc olvasmányaim a vermacius közepén Önre is sor kerül. Majd kiértésítjük. Szívesen olvasok történelmi regényeket, a novellákat vi-

szont nem szeretem. Utalok drámát olvasni, kivéve Moliere és Shakespeare műveit. Nagyon sok kedvenc író van, csak néhány név: Gerard Manley, Malcolm, James Joyce, Baudelaire, Villon, Verlaine. Magyar könyvekhez nehéz hozzájutni, Párizs, New York, Los Angeles könyvesboltjaiban például csak egy Fodor nevű író magyar útikönyvét láltam. Molnár Ferentől több könyvet olvastam, s most, legutóbb kezembe került Az ember tragédiájának fordítása is.

A sajtótitkár az órájára néz, és felállásával jelzi, hogy főnöke ideje drága. Egy délelőtti várakozás eredményeként sikerült megtudni, hogy kik Richard Burton kedvenc írói. A sajtótitkár elégedetten mondja, nagy szerencsém volt, hogy Burton ilyen „részletes” interjú adott.

Erdős Ákos

NAPI KISLEXIKON

a postai gépesítésről

Azokkal a vállalatokkal, intézményekkel foglalkozunk a legtöbbet naponta — szidással vagy dicsérettel — amelyekkel szinte állandó kapcsolatban vagyunk. Egyike ezeknek a posta, mely asztalunkra teszi az újságot, kezünkbe adja a levelet, lehetővé teszi, hogy először tudakoljuk meg — a telefon segítségével — a távollévőkötől, mint szolgál az egészségük.

● **Önkiszolgálás?**
A sorbaállás a postahivatalokban — még mindig megszokott kép. A jövő útja azonban kétségtelenül a gépesítés. Ha a műszaki színvonal nem nőne, a forgalom emelkedése másfél évtized múlva csaknem kétszer annyi ember munkáját igényelné, mint ma. Első lépésként a közületek levél- és pénzfeladását egyszerűsítették, majd 50 utalványértékesítő gép is munkába állt, s érkeznii fognak a hazai postai forgalom javítását szolgálva újabb értékkikarúsító automata-

● **Szabvány?**
Kevesen tudják, hogy a szabványborítékre át-térés az első lépés volt a levélfeldolgozás automatizálásához, amelynek 1974-ben kell általánossá válnia. Sok a nehézség a kézbesítéssel is, amelyen belterületen a lépcsőházi levélszekrények felszerelésével, külterületen pedig a tanyacsoportok bevezető útjai mentén felállítandó blokkszekrényekkel igyekeznek úrrá lenni.

● **Klasszikus?**
A posta dolgozóinak több mint a fele ma is az úgynevezett klasszikus postaforgalom eszközeinek szolgálatában áll, a gépesítés a jövő feladata. Többek között a hírlapterjesztés is, amely ma még alacsony színvonalú. Pedig a lapok példányszáma már 1971-ben is több mint egymillió volt — ez súlyban 67 ezer tonna szállítását jelentette.

(Folytatjuk.)

Vöröskőy János:

**A FEKETE
MACSKA
visszatér**

23.

A két pedagógus egyénisége persze közismert. De ki tudhatta előre azt, hogy Sárkány tanár-nó az utolsó este megbetegszik, és képtelen el-utazni? Egyedül az, aki a rosszulletet előidézte! Erre pedig csak annak nyílt alkalm, aki a köz-elében volt... Ez az illető még Csalogány kis-aszony megérkezése előtt besurrhanhatott volna a tanári szoba előre „nyitva felejtett” ablakán, hogy átjavítsa, meghamisítsa az útitervet.

Volna... Hisz Medgyes Kati, az egyetlen, aki szoba jöhet, alig tud járni!

Igen, gondolta Beke, egyelőre feltételes módban kell fogalmazni. De vajon arról, ami a feltételes mód használatára rákényszeríti, meggyőződött-e már? Tudja-e, vagy csupán hiszi,

hogy a lány, aki Király őrmestert az iroda ablakához vonzotta — valóban béna?

A válasz döntő lehetett, de Beke, mielőtt a szolnoki anyag befutott volna, nem is próbálta megadni.

A szállóához hajtott, fölment a szobájába, és lepihent.

Este, mielőtt munkatársai megérkeztek, egy nyugati magazint olvasgatott. Friss szám volt, s egy hosszabb cikke kinos emlékeket idézett fel az őrnagyban. A cikk annak a fiatal kém-nőnek a beszámolóját tartalmazta, akit az elmúlt nyáron, június utolsó napjaiban, az elhárítók lelepleztek, de sikerült megszöknie, kibújnia a hálóból. Most, a magazin bizonyossága szerint, büszkén és fölényesen nyilatkozik a bravúros meneküléséről, átszökéséről a határon. Arról, hogy kém volt, természetesen hallgat.

A három tiszt reggel a kapitányság telefonjára ébredt. Sietve mosakodtak, egymás kezéből kapkodták ki a villanyborítót, és tíz perccel később mindhárman kocsiba ugrottak.

A rendőrségen már várta őket a telexgépen leadott szöveg.

Beke, miközben átfutotta, megállapította, hogy Sárkány tanárnó nem hazudott neki. Mindaz, amit a Medgyes családról elmondott, megegyezett a valósággal. Az őrnagy most hivatalos forrásból olvashatta, hogy Medgyesék valóban szerencsétlenek voltak. Az asszony az

elmúlt tavaszon halt meg, férje idegösszeroppantást kapott, de nem akart táppénzes állományba menni. Szolgálatban maradt, holott erősen dekoncentrált volt. Ezért, mint a rendőrség megállapította, főnökét is felelősség terheli, habár részvét és jó szándék vezette: remélte, hogy a munka lekötí Medgyes figyelmét, eltéríti a tragédiáról. Ez, sajnos, nem így történt. A férfi, aki korábban pontos és fegyelmezett volt, számos kisebb mulasztás után, végül csaknem katasztrófát okozott. Elfelejtette bekapcsolni a villanyorompót, s az átfutó vonat összerúgta egy vontató pótkocsiját. A kocsit robbanékony, tűzveszélyes anyagot vitt, amely a helyszínen szétvetette. Medgyest, bár hivatalosan fel kellett volna függeszteni beosztásából, csupán leváltották. falura helyezték. Ez neki, személy szerint, tulajdonképpen előnyös is lehetett volna, kétségtelenül nyugodtabb, kisebb felelősséggel járó munkahelyre volt szüksége. Az át-helyezés csak beteg lánya szempontjából jelentett hátrányt: a kislány kitűnő tanuló volt, főként matematikai tehetség. Mivel a falun nincs gimnázium, a gyerekeknek nemcsak megszokott, oltalmat jelentő környezetétől, apjától is el kellett szakadnia, és kollégiumba vagy alberlet-be mennie. Ez feltétlenül elkeserítő lehetett az apa számára is, aki így végképp magára maradt. Medgyes meghasonlott, és sértődött emberként távozott Szolnokról...